

Oponentský posudek disertační práce

Autor: Mgr. Zdeněk Valenta

Název: Počáteční léta korespondence mezi Arnoštem Mukou a Adolfem Černým
Od navázání kontaktu po drážďanskou výstavu (1885-1896)

Oponent: Prof. PhDr. Zdeňka Trösterová, CSc.

Disertační práce Mgr. Zdeňka Valenty je věnována dvěma ve své době velmi významným, ale dnes v povědomí širší kulturní veřejnosti téměř zapomenutým představitelům českého a lužickosrbského kulturního života, Lužickému Srbovi Arnoštu Mukovi a Čechovi Adolfu Černému. Zachyceje počáteční léta jejich korespondence a na jejím základě podává plastický obraz nejen jich samých, ale i prostředí, v němž žili a tvořili, politických poměrů jejich doby a celkové společenské atmosféry v Českých zemích a v Lužici.

Zájem o lužickosrbskou problematiku má v našem kulturním prostředí hluboké kořeny. Na Lužické Srby se u nás od dob národního obrození hledělo jako na nejzápadnější do té doby živou výspu Slovanů, s jejíž existencí bylo spojeno zachování slovanské identity "v moři německého živlu". Tento pohled a postoj měl jistě svá úskalí, sváděl k zjednodušujícím závěrům o "zlých Němcích" a "dobrých Slovanech". Ve své době byl však přijímán celkem obecně, a to ještě na přelomu 19. a 20. století, jak o tom mimo jiné svědčí dnes také již téměř zapomenutá báseň J. Vrchlického "Srbům Lužickým", z níž si pro dokreslení situace dovolíme citovat (že se Černý s Vrchlickým znal viz svazek 2a str. 55, dopis Černého Mukovi z 7. 10. 1887 i jinde): ... *Že lid ten žije, zdá se přímo bájí, že neurval ten ostrov přival cizí! Dva bohatýři kmen ten podpírají... Řeč otců - dědictví to přebohaté, a zkazky, písně, báje drahých dědů, v prach zašlapané každé zrnko zlaté... To naše útěcha a naše pycha, byť neznal svět nás, že se k sobě známe, že víme, všem nám jaro v ňadra dýchá, že v srdcích vlastních spásu svoji máme! Necht' oráčův pot čeká mnohá lícha, přec tato naděje nás neoklame, že umlčován, tupen, v jarmo skován, kde jednou stál, zas bude státi Slovan.* (Citováno podle vydání J. Vrchlický, *Mythy, Selské balady, Má vlast*, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1955, s. 489.) O větší objektivitu pohledu se snažil T. G. Masaryk, viz svazek 2a str. 38, dopis Černého Mukovi z 9. 1. 1889. - V průběhu dalších desetiletí byl však zájem o lužickosrbskou problematiku již spíše jen záležitostí jednotlivců, po 2. světové válce a vzniku NDR naše oficiální politika zaujala stanovisko, že již není co řešit, práva Lužických Srbů jsou zajištěna na oficiální úrovni. Po zániku NDR se v rámci sjednocující se Evropy tato problematika sice znovu nastolila jako součást evropské kulturní politiky, jež si je vědoma důsledků, k nimž by vedl zánik jazyka a kultur malých etnik (jde o jakési "ohrožené druhy"), ale ekonomické tlaky vykonávají své a situace je zase jinak složitá.

Navíc dnes v českém prostředí mezi mladými lidmi rozhodně nepatří zájem o Lužici a její problémy k prioritám. O to víc je nutné ocenit, že se v mladé badatelské generaci našel pracovník, kterému je tato problematika nejen blízká a je ochoten si o ní "něco přečíst", ale jeho zájem ho vede k bezprostředním pramenům, představovaným korespondencí A. Muky a A. Černého a dostupným pouze v archivech v autentické, rukopisné, dosud badatelsky nezpracované a nevydané podobě. Proto za první velký klad předložené disertace pokládám desítky, možná stovky hodin strávených nad rukopisy obou korespondentů v českých i německých archivech, kompletní shromáždění všeho dostupného materiálu, jeho přepsání, utřídění a tím vlastně přípravu jeho edice.

Práce Zdeňka Valenty je nezvykle rozsáhlá, svázaná ve třech knihách, jež představuje svazek č. 1 a svazek č. 2 a,b. Tato okolnost je dána právě charakterem zpracovávaného tématu. Svazek č. 1 představuje jádro disertace. Svazky č. 2 a,b obsahují korespondenci v lužické srbštině a její česky komentovaný obsah. V daném případě však nejde pouze o "přílohy", ale nedílnou součást disertace, jež by však popřípadě mohla být i sama podána jako samostatná disertační práce, protože by odpovídala jedné z možností pro disertace stanovených, tj. "příprava edice korespondence". A to autor proti svému původnímu záměru v disertaci zpracoval jen první období korespondence, jež jako celek obsáhla půl století.

Ve vstupní stati svazku 1 doktorand charakterizuje práci, její obsah a členění a zdůvodňuje omezení zájmu na korespondenci z let 1885-1896. Následují přiměřeně obsáhlé medailony A. Černého a A. Muky, které čtenáře práce rámcově seznámí s oběma protagonisty dříve, než s nimi vstoupí do kontaktu prostřednictvím jejich obsáhlé, tematicky bohaté a lidsky jímavé korespondence. Ta je zdrojem informací o společenských, kulturních i politických poměrech, jak se odrazily v osobním životě pisatelů, o jejich obdivuhodné pracovitosti i osobních problémech a strádáních.

Dvanáct let korespondence, zachycených v disertaci, je rozděleno do čtyř dílčích životních etap: 1. Navázání korespondenčních kontaktů; 2. První osobní setkání a na ně navazující etapa do Všeobecné zemské výstavy v Praze v r. 1891; 3. Období jubilejní výstavy, ohlasů na ni a přípravy výstavy saského řemesla a uměleckého průmyslu v Drážďanech v r. 1896; 4. Drážďanská výstava a ohlasy na ni. Tomu také odpovídají čtyři zásadní kapitoly práce (v disertaci oddíly 3, 4, 5, 6), z nichž nejrozsáhlejší, nejpřínosnější, doplňující a korigující již známé skutečnosti je především oddíl pátý, věnovaný epoše od pražské po drážďanskou výstavu. Materiál v korespondenci obsažený umožnil zaplnit některá dosud bílá místa nejen ze života obou protagonistů, ale i národního lužického hnutí vůbec a jeho ohlasu na české kulturní scéně. Také autorovi práce Z. Valentovi dal možnost upřesnit některé vývody jiných badatelů, jak se tradovaly po léta v odborné literatuře.

Práce s autentickými, většinou dosud nevydanými texty je tak největším přínosem disertace. Oceňuji autorův přístup k zkoumanému materiálu, z jedné strany objektivní a nezaujatý, přísně vědecký, z druhé strany prozrazující osobní zainteresovanost, hluboký vhled do problematiky a i obdiv k oběma "buditelům".

Práce s rukopisným materiálem, přes jedno a čtvrt stoletím starým, navíc v cizím jazyce, jistě není jednoduchá sama o sobě. Jak autor připomíná, komplikoval ji i fakt přece jen ne úplně dokonalé znalosti lužické srbštiny u A. Černého a snahy o obohacení rodného jazyka vlastními novotvary u filologa A. Muky. Navíc osobní korespondence představuje osobitý stylistický útvar, epistolární styl, jemuž je vlastní větší expresivita, možnost volnějšiho, osobitého a individuálního nakládání s jazykovými prostředky. S tím vším se musel Z. Valenta vyrovnat při primární interpretaci textů a ve své vlastní práci od toho odhlédnout a podat objektivní vědecký výklad, vyžadující jinou stylovou rovinu jazyka. Lze konstatovat, že se mu to podařilo, především ve svazku č. 1, který je jádrem disertace.

V komentovaném výkladu dopisů ve svazku č. 2 se vzácně najde nepřesná nebo nejednoznačná formulace. Uveďme příklad: v 2a s. 20 se např. konstatuje: "Černý reaguje na Mukův lístek (není k dispozici), který jej zarmoutil. Z lístku se Černý pravděpodobně dozvěděl, že nakladatel Otto nestojí o jeho mapu pro encyklopedii." Z této formulace vyplývá, jakoby šlo o mapu Černého, , ale z předchozích dopisů vyplývá, že zřejmě v tomto případě šlo o mapu Mukovu. Obdobně v 2a s. 43: "Muku těší, že dostal podporu na cestování po Lužici." Šlo však o podporu pro Černého. Zajímavým příkladem určité dvojznačnosti výkladu je text v 2a s. 40, 41, kde Černý píše, že by chtěl sám (rusky) vydávat své lužické studie, ale "Tola můj ministr financow je mi to zapowjedzil". V českém textu Zdeněk Valenta udává: "Chtěl tedy studie vydávat sám a rusky, ale jeho ministr financí mu to

zakázal. Protože má málo peněžních prostředků, musel vydávání studií odložit.” Pokud dobře chápu smysl, jde právě o případ expresivity epistolárního stylu, ale v komentovaném výkladu už čtenář text primárně pochopí tak, že jde opravdu o ministra financí, a zarazí ho až zájmeno “jeho”. Zde se tedy transpozice z jednoho stylu do druhého nerealizovala. Podobné případy jsou však v práci vzácné a nikterak nesnižují její hodnotu, stejně jako velmi vzácné nevykorigované překlepy, např. ve sv. 1 s. 7 ve shodě podmětu s přísudkem, ve sv. 2a s. 25 omylem uvedeno “slovenskému světu” místo “slovanskému světu”. Je jisté, že práce takového rozsahu se jednotlivým nedopatřením snad ani vyhnout nemůže.

Autor disertace má dobrý přehled o literatuře tématu, kterou vhodně cituje, popř. s ní polemizuje nebo na základě korespondence upřesňuje některé údaje. V poznámkách pod čarou ve sv. 2 a,b shromáždil množství informačního materiálu, který dokresluje v korespondenci zmíněné osoby a realie. Pracnost disertace je tím umocněna a znovu potvrzena.

Z našeho současného dobového kontextu a snah o zachování jazyka a kultur malých národů (srov. např. zmíněný projekt “Witaj”, realizovaný v současné době v mateřských školách na území Lužice) plyne, že disertace Z. Valenty je aktuálnější, než by se mohlo na první pohled zdát. Současně dokazuje, že každá doba měla své problémy, že vždy hodně záleželo na konkrétních lidech, jejich nasazení, obětavosti, zapálenosti pro věc. A právě osobní korespondence dvou významných osobností, lužických “buditelů”, to bezprostředně ukazuje.

Disertace Mgr. Zdeňka Valenty je tedy svou původností, pracností, spolehlivostí i aktuálností v nových dobových souvislostech po všech stránkách přínosná a průkopnická. Splňuje všechny požadavky na disertační práce kladené a může být východiskem pro další práci autora i materiálovou oporou pro jiné badatele.

Navrhuji proto, aby byla vzata jako podklad pro obhajobu a po její úspěšné obhajobě byl Mgr. Z. Valentovi udělen titul Ph.D.

Prof. PhDr. Zdeňka Trösterová, CSc.
oponentka disertační práce

17. října 2009